

FIGYELŐ

A DÉLUTÁNI ALVÓ

Mándy Iván: *Huzatban*
Magvető, 1992. 219 oldal, 220 Ft

Azon tűnődtem, vajon miért HUZATBAN. Mi-féle dolog a huzat? Nem is dolog, inkább állapot, történés és hely. Papírok lebegnek, bevágódik az ajtó, a légáramlat lesodorja az asztalról az óvatlanul rögzítetlen hagyott cetliket. Céltalanul elevennek tűnnek a tárgyak. Kellemetlen ingerlődés s meditatív „vanás”-érzet. A dolgok vannak. Bármilyen eszünkbe juthat. Mintha magunk is egy résben állnánk, olyan résben, ahol az éppen aktuális jelen idő szabadon összekeveredhet más időkkel.

Mándy Iván új novelláskötetét éppenséggel nagyobb részekre is tagolhatjuk, a Mándy-írásokból ismerős főszereplők személye vagy a novella ideje és tere szerint. Arnold bácsi lépcsőháza, Zsámboky János cambridge-i élményei, az író találkozása a Kádár Jánosnak címzett aláírási ívvel, aztán az Árusok tere és az egykori szerkesztőségek. Ha azonban azt keressük, ami a töredékesebb jelenésfüzérből álló darabokat egy kötetbe sorolja a narratív ívüket megtartó történetekkel, azt mondhatnánk, hogy mindez abban a huzatban, abban a résben játszódik, ahol hangok és emlékképek sodródnak, bármi eszébe juthat az embernek, s ami eszébe jut, az – hogy a végsőkéig facsarjam a hasonlatot – azokra a (nem mindig tudni, hol) nyitva maradt ajtókra és ablakokra utal, amelyek mozgásban tartják a személyes létezés légiesebb régióit.

HUZATBAN. A szövegfűzér lineáris története néhány szóban összefoglalható: a lány a kukába vágta kedvenc színésznőjének fényképét mérgében, most kétségbeesve kutat utána. Arnold bácsinak panaszkodik, az öregnek, és panaszkodna továbbra is, de Arnold bácsi elment, a szemetesvödörrel ment el, és a lány csak az író találja. Arnold bácsi nem jön vissza. Talán eltűnik a lány is. Csak

az író marad. Külön-külön kerengő terekben élnek, amelyek csak néha érnek össze, olyankor, amikor a lakók leviszik a szemetet.

(Mit tudhatunk erről a házról? Hogy infánsnő jár benne, a lakók itt egyszer a sötétben, egymás mellett kucorogva fogyasztották ebédjüket, a két szürke kukatündér pedig mindig is jelen volt, és mindig is jelen lesz. Mese? – ha mese is, csak szelídíti, nem törli el a Pestként megismert világot.)

A pesti bérház lépcsőháza mint egy színpad sötét és csendes tere – a lehetséges történések üres helye. Vagy mint az alvás: a fény, hang és mozgás tapasztalatának hiánya. Nem történetekkel van dolgunk, hanem történetekkel, a csöndes sötétet megszakító hang- és képjátékkal. A ház lakói és kísértetei – vagy inkább emlékei – jelenésszerűen, a sötét csönd háttere előtt bukkannak fel. Szerreplők, akik egyszerűen itt vannak: Arnold bácsi, Bauer Lajos, az infánsnő, a finom fenekű lány s a Lakos doktor lánya, aki színésznő akar lenni, a szürke kabátos kukatündérek, Vili a dilettantizmuszgyanús színpadossal a felrobbanó csillagokról, amelyet egy kitörésszerű gesztussal átnyújtana az írónak, s aztán mégis visszavonul – és az író. S ők is csak mint nevek, hangok, párbeszéd-töredékek, részletek. Félhangos morfondírozás, egy barna zakó a kukára dobva. De nem melanholikus életképsorozat keveredik ki ebből, amely összemosná a részleteket. A novellában – és ez az igazán mesteri – ezek a megfoghatatlanul egyedi részletek és futó gondolatok (vagy víziók) emberekhez tartoznak, akiknek történetük van, élnek valahol, és éppen ezek között a díszletek között, ezekben a gondolat-töredékekben és gesztusokban élnek. Valami köztesben, abban a bizonyos részállapotban vagyunk: nem pusztán látványok sorakoznak, hanem tárgyak és emberek, amelyeknek és akiknek nincs dolguk egymással, de közülük van egymáshoz. Arnold bácsinak mégis van valami köze a kidobott színésznőkéhez, az írónak pedig köze van Vili kétségbeesetten ajánlgatott színpadossal. Ez a szövegben

minduntalan és keserűen kétségbe vont közöm van, közöd van, köze van szolgál a szét-eső részletek keretétől, s ez áll a sötét csönddel szemben, amelybe aztán mégiscsak beleoldódik – mintha a külvilággal való találkozás epizódjai itt (már) csak futólag borzolnák fel a sötét és a csönd felszínét, s a halál fokozatosan nyomulna előre, kitöltve a „nem igazán számít” sóhajtással ellegyintett dolgok üres helyét.

„A fény kialudt.

Es most már csak a lépcsőház sötétsége. A magasba nyúló, végtelen lépcsősor, a karfák, a karfák rácsai. Az ajtók – és mögöttük a csönd.

A kukák tundérei ereszkedtek le a magasból. A két szürke kabátos nővér. Kezdődik a vadászat. Bizonyára nagy szákmányra számítanak. Kút érdekel!

Nyitott szemmel feküdt a kövön. Mintha nagyon figyelne valamire. Amit sehol se találhat meg, és ami nincs is sehol.”

Mándy szikár nyelve ezekben az írásokban lírai-látomásos elemekkel, felkiáltásokkal, emlékképekkel telítődik. De nem azért, hogy egy tudatos lény nyelvi áramlása valamiféle belső univerzumot rajzoljon ki. Ez a belső univerzum nem létezik Mándynál – csak mint csönd és sötét. A személy nem belső univerzum, hanem a valósághoz, a „valóság” apró részleteihez, szereplőikhez fűző viszony vagy viszonyhiány. Ez a nyelv nem vallomás, hanem vallomás helyett áll, leíró nyelv, amely még akkor is egyes szám harmadik személyben látja önmagát, amikor első személyben beszél. Olyan elszámolás, amely nem megvallja, hanem kegyetlen pontossággal kis részleteken keresztül rögzíti, hogyan van közünk ahhoz, ami van, és hogyan nincsen – hol bújik meg a moralitás, mielőtt categoricus imperativusszá válna.

Az EGY DÉLUTÁNI ALVÓ egy anghai utazást beszél el. Úttrajz, amelyben a helyszín láthatatlan keretként kívül szorul az elbeszélésen. Egy szembesülés története. Zsámboky János, nyűgös és gyenge öregember, hirtelen, álomszerűen, szembe találja magát Tatuval, akinek egyszer – ’44 telén – nem köszönt vissza. És ráeszmél arra, mi is ő valójában: egy délutáni alvó. A délutáni alvó, aki előtt a külvilág képei látomászerűen futnak el, nem próbálja megragadni őket, pedig tudja, hogy valami játszódik odakünn. A délutáni alvó elfelejti a neveket. A délutáni alvó számára az

’56-os forradalom: egy katonaköpenyes fiú, amint lerohan a lépcsőházban. Félelem és bűntudat, hogy mi történhet, és hogy valamit tenni kellene. A délutáni alvó mulasztással vétkezik.

„Friedman Magda előre köszönt. Az utcán akadtunk össze... negyvennégy áprilisában. Tiszta, gyönyörű lekimletére köd ereszkedett. Abban a ködben a rettegés. Köszönt. Előre köszönt. Soha így meg nem szegyenítettek.

– Találkoztatok azóta?

– Soha. És a többiekkel se. Lányok a Tisza Kálmán térről... Král Rózsi, Roltmann Vera, Pajor Ica... mind eltűntek. És a Tisza Kálmán tér is eltűnt! És én aludtam délután!”

A cselekvés pillanata ugyanígy, látomászerűen suhan el abban az önéletrajzi – azaz a fiktitivás védelmét teljesen feladó – novellapárban is (EGY ESTE – EGY ÉJSZAKA), amely a Kádárnak címzett aláírási ív és Mándy Iván történetét beszéli el. Egy másik mulasztásos vétkeket, egy történetet a gyáva-ságról.

És talán nem is erről van szó – nemcsak a bátorság és a politikum vagy politikai felelősség viszonyáról, hanem a bátorság vagy a gyávaság pillanatáról is, amelynek több köze van a tragikumhoz, mint a politikához. Ez az amúgy otthonosan szó szerint vehető „huzatban állás” és „délutáni alvóság” a sorstragédia helyébe lépő sorstalanság tragédiájának metaforájává válik. A sorstalanság itt nem a kifosztottság tragédiája, mint Kertész Imrénél. Nem a sors vonja meg magát az ember-től, hanem az ember vonja meg magát attól, ami – ha sors nem is – megadtnék számára: attól, ami van, ami és aki történik; a döntés pillanatától. Ezek a vallomásságot rezignált pillanatképekkel helyettesítő elszámolásnovellák – színt kell vallani – a maguk kissé széles személyességével és töredékességével együtt is remekművek.

A kötet – jobb híján – a tér és a szerkesztőség színterével jelölt utolsó részében formailag és tematikailag igen változatos novellák szerepelnek – sőt egy kis nekrológ is Ottlik Gézaról. S noha ez a rész inkább kisebb önálló egységek gyűjteménye, mintsem tematikus egész, ezt is összefogják a „huzatban” libegő emlékek és látomások. A formailag leghagyományosabb két írás A MŰVELT és az EMLÉKEK LOVAGJA. Egy klasszikus novella a

térről – Tipecről, aki búcsúzóul cigarettát dob a köztörvényes papát szállító járműbe –, Zsamboky emlékeinek burkába húzva, és egy másik klasszikus novella a kezdő íróról és az emlékező szerkesztőről, akinek – érthető esendőséggel – albérlője jogos követelése helyett a fényesebb régi időkön jár az esze. Mind a kettő kerek egész persze, de az első tökéletes mesterségbeli tudással előállított finom szentimentalizmusában és a másik melankolikus iróniájában egyaránt megjelenik a kötet második vezérfonala – a délutáni alvóság mellett –, az a finoman ironikus nosztalgia, amely az emlékek régi világát medalionba foglalható képekkel és szavakkal, jellegzetes izek adagolásával idézi vagy idézi meg: „Elhagyott kocsi a vakvágányon, körülötte hervadt fű, valahonnan messzebből a liget furcsa, bús zenéje, kis kávéházak ritmusa.” Ez már vagy még egészen másfajta hang, mint a kiméletlen beszámolóok töredezett nyelve: mese – azaz hogy inkább emlékezés a mesére.

Babarczy Eszter

MUNKÁK ÉS NAPOK

Lengyel Péter: Holnapelőtt (Nem-regény) Jelenkor, Pécs, 1992. 212 oldal, 180 Ft

„Szólhat-e a regényíró közvetlenül? A Világvégről, a mesterség megtanulható részéről, Írói Műhelyről, pompás kalandjáról a német nyelv gyönyörűségeivel, munka nélkül maradó kémek nyomoráról, az enyhén náci Lindbergh ezrederől, könyv alakú utcai szemérről, tűznyelőkéről, Varsóról, Manhattanról, Rómáról, Skorpilovociról, Madridról, a számítógép világrendjéről, melyben multidimenzionálissá válnak emberi kapcsolataid, Óbudáról persze, szellemi segédmunkákról, Semprunról, címkeresésről, a regény épületéről és a mondatról, a Görög Szobor Módszerről, a magyar konfekciórúházaról, papírcfetekről, közszereplésről, Európa forradalmairól, hazai volt lány terrorról, Danielle Miterrand-ról és a változatlan viszolygásról a változó hivatalossággal szemben. Bármiről írhat-e máshogy, mint a regényíró nyelvén?” – olvasható egy a szó legszorosabb értelmében sokatmondó bekezdés a HOLNAPELŐTT szö-

vegének egyharmada táján. Sokatmondó bekezdésnek nevezem az idézett passzust, mert több ízben is hangsúllyal szerepel benne az a szó, mely a HOLNAPELŐTT-ben kétségtelenül kulcsfogalom: a *regény*. Továbbá a fentebb olvasható felsorolás a könyv megközelítően teljes témakatalógusát adja, afféle mutatót (de erről majd később); e katalógus tartalma, az időben majd ez után elkövetkező írások témájának megnevezése az egész vállalkozás végiggondoltságáról, illetve egy konzekvens írói észjárásról is árulkodik. A katalógust körbeölelő két mondat, a fokozva ismétlődő kérdés pedig e könyv bizonyosan legjelentőségtebb választát várja. Ez a kérdés az a pontosan körülhatárolt hely ugyanis, ahol a HOLNAPELŐTT nem szövegszerűen, mégis nagyon megfoghatóan érintkezik Lengyel Péter ezt megelőző munkásságával. A kérdést az eddig főképp regényei révén megismert író választott mestere, a könyv lapjain oly sokszor megjelenő Ottlik Géza kijelentése nyomán teszi fel, s így a válasz is szinte kihallatszik belőle: a regényíró dolga az, hogy regényt írjon. Az elhangzó kérdés persze egyúttal az a hely is, ahonnan a könyv furcsaságai, rendhagyásai a legérzékletesebben magyarázhatók: mit ír a regényíró, ha „nem-regény”-t ír? És noha talán nem is egészen alaptalanul tűnik úgy, hogy e bekezdésben Lengyel Péter kérdése nagyon is a saját személyére szabott, mégis tény, hogy papírra vetésének idején, abban a bizonyos 1989-es évben az újabb magyar irodalom történetének egyik jótékony, a politikai rendszerváltozás óta a kevesek közé tartozó általános és pozitív szociológiai fordulata következett be, amelynek bizonyos mértékű esztétikai hozadékai is vannak: jó hírnevű, szépirodalmi műveket maguk mögött tudó, fontos írók egész sora tért vissza vendégként több-kevesebb rendszerességgel a napi sajtóba – majd negyvenéves száműzetés után, ami attól függetlenül is negyven év, hogy a valamikori szombati napilapmelléletek protokolláris-nagypolitikai vagy éppen jelentéktelen írói szereplését ideszámítom-e vagy sem.

De ha már ezzel a kérdéssel és a rá adandó válasszal kezdtem, és ha igaz, hogy a kérdés mibenléte a HOLNAPELŐTT-ben Lengyel Péter számára különleges fontosságot nyer (példa rá az első *Magyar Napló* megszű-